

Opetusministeriön järjestämä seminaari opetus suunnitelmien uudistamisesta. Helsinki (Paasitorni) 24.9.2003

Opetussuunnitelmien uudistamisen käytäntö: Suomi ja eurooppalaiset käytännöt¹

Erkki Berndtson (Helsingin yliopisto)

Bolognan julistus ja opetussuunnitelmien uudistaminen

Bolognan julistuksen periaatteet ovat nykyään useimpien yliopistoissa työskentelevien henkilöiden tiedossa. Julistuksen kuusi keskeistä periaatettahan ovat²:

- 1) eurooppalaisten korkeakoulujen tutkintojen ymmärrettävyyden (luettavuuden) ja vertailtavuuden parantaminen
- 2) kaksiportaisen tutkintorakenteen luominen eurooppalaisiin yliopistoihin
- 3) liikkuvuuden lisääminen eri maiden yliopistojen välillä
- 4) yhtenäisen opintojen mitoitusjärjestelmän käyttöönotto Euroopassa
- 5) opetuksen laadun varmistaminen, ja
- 6) eurooppalaisen ulottuvuuden mukaantuominen opetukseen.

Koska nämä periaatteet ovat suomalaisen korkeakoulujärjestelmän nykyisen uudistamisprosessin lähtökohtana, hanketta on tällöin luonnollisesti hyödyllistä tarkastella

¹ Tämä esitys perustuu osittain johtamani valtio-opin tutkintorakenteita tarkastelevan projektin tuloksiin. Tässä Opetusministeriön rahoittamassa projektissa on tarkasteltu suomalaisten valtio-opin laitosten tutkintorakenteita ja opetusmenetelmiä. Projektin osana on toteutettu myös vertaileva tutkimus kahdeksan eurooppalaisen partneriyliopiston valtio-opin laitosten rakenteista ja käytännöistä. Mukana ovat olleet yliopistot Alankomaista, Iso-Britanniasta, Italiasta, Puolasta, Saksasta, Ranskasta, Ruotsista ja Virossa. Toisaalta esittämäni näkökannat perustuvat kokemuksiini yleiseurooppalaista valtio-opin opetusta kehittävän eurooppalaisen järjestön, European Political Science Networkin (epsNet) hallituksen jäsenenä, jossa ominaisuudessa olen vuodesta 2000 lähtien ollut organisoimassa lukuisia seminaareja Bolognan julistuksen vaikutuksesta yliopistojen opetukseen.

² Vaikka Bolognan julistuksen jälkeiset seurantakokoukset Prahassa (ks. Prague Communiqué 2001) ja Berliinissä (ks. Berlin Communiqué 2003) ovat täsmentäneet ja myös tuoneet omat lisäyksensä Bolognan prosessiin, en tässä käsittele näitä lisäyksiä. Tämän hetken opetussuunnitelmien uudistamisen kannalta keskeisiä ovat edelleenkin Bolognan julistuksen kuusi periaatetta.

myös muiden eurooppalaisten maiden kokemusten kautta. Vertaileva näkökulma muiden maiden kehitykseen nostaa esiin näkökulmia, ongelmia ja ratkaisuja, joiden tunteminen on uudistusten onnistumisen kannalta tärkeää.

Bolognan julistuksen tausta ja prosessin nykyvaihe

Vaikka yleensä puhutaan Bolognan julistuksesta lähtökohtana nykyiselle eurooppalaisen korkeakoulualueen uudistamiselle, on kuitenkin muistettava, että kaikki julistuksen oleelliset seikat (tutkintojen vertailtavuus, kaksivaiheinen tutkintorakenne, liikkuvuuden parantaminen ja yhtenäinen opintojen pisteytysjärjestelmä) tuotiin esiin jo vuotta aiemmin Britannian, Italian, Ranskan ja Saksan opetusministereiden antamassa Sorbonnen julistuksessa (Sorbonne Declaration 1998). Sen taustalla olivat ennen kaikkea Saksan, Ranskan ja Italian korkeakoulujen vaikea tilanne. Saksassa oli itse asiassa ongelmien ratkaisemiseksi jo vuonna 1998 tullut mahdolliseksi luoda yliopistoihin joko 3+2 tai 4+1 mallin mukaiset tutkinnot vanhan tutkintorakenteen rinnalle. Samaan aikaan Ranskassa keskusteltiin asiasta vilkkaasti, koska maan korkeakoulujärjestelmä poikkesi monen muun Euroopan maan järjestelmästä. Vuoden 1998 ns. Attali-raportti esittikin uudeksi tutkintorakenteeksi Ranskassa 3+5+8 mallia. Italiassa vuorostaan vallitsi monessa mielessä kaoottinen tilanne, jolle kuvaavaa oli se, että 1990-luvulla opintonsa aloittaneista opiskelijoista 69% jätti opintonsa kesken (ks. esim. Capano 2002, 82). Sorbonnen julistuksen neljäs allekirjoittajamaa, Britannia, taas ei nähnyt ongelmia julistuksen allekirjoittamisessa, siinäähän esitettiin tutkintorakennetta, joka muistutti pitkälti maan omaa mallia.

Tällä hetkellä prosessi Euroopan eri maissa etenee kuitenkin nopeassa tempossa. Viime vuonna Christian Tauch (2002) julkaisi selvityksen, jossa hän jakoi Euroopan maat viiteen ryhmään sen mukaan miten ne ovat edenneet tutkintorakenteen uudistustyössä:

- 1) anglo-saksiset maat (Yhdistynyt kuningaskunta ja Irlanti). Näissä maissa ei juuri ole tapahtunut mitään asian suhteen, koska tutkintorakenne vastaa jo Bolognan mallia
- 2) syvenevän uudistusprosessin maat (ennen kaikkea pohjoismaat). Näissä maissa siirtyminen kaksivaiheiseen tutkintorakenteeseen tapahtui jo 10-15 vuotta sitten, mutta uudistukset ovat jääneet enemmän symbolisiksi kuin todellisiksi
- 3) maat, joissa Bolognan julistus on aiheuttanut koko korkeakoulujärjestelmän laaja-alaisen

uudelleenarvioinnin (Länsi- ja Etelä-Euroopan maat). Näistä maista Alankomaissa ja Italiassa on jo toteutettu Bolognan julistuksen periaatteiden mukainen korkeakoulujen tutkintorakenteen uudistaminen. Toisaalta esimerkiksi Espanjassa ja Portugalissa on vielä paljon tehtävää ja Kreikassa koko uudistusprosessi on kohdannut laajaa vastutusta

4) Baltian maat. Näissä maissa uudistusprosessi on aloitettu tehokkaasti ja on jo pitkällä

5) muut Keski- ja Itä-Euroopan maat. Näissä maissa uudistusprosessi “jatkuu”, eikä ole vielä niin pitkällä kuin Baltian maissa. Puolassa vastustus on ollut suhteellisen laajaa (mutta tämäkin vastustus on nyt laantumassa).

Tauchin selvitys osoittaa, että uudistusprosessi etenee kuten Euroopan integraatio yleensäkin: mutkitellen ja kansallisine erityispiirteineen. On lisäksi muistettava, että tutkintorakenteen uudistaminen on Bolognan periaatteista se, jossa tällä hetkellä ollaan edetty kaikkein pisimmälle (opintojen pisteytysjärjestelmän yhtenäistäminen on tosin usein mukana jo tutkintorakenteen kehittämisessä). Muiden julistuksen neljän periaatteen kanssa on vielä paljon tehtävää. Ne ovat vaikeampia toteuttaa, koska ne voidaan ymmärtää monella tapaa. Niihin vaikuttavat myös eri maiden historialliset, kulttuurilliset ja yhteiskunnalliset olosuhteet. Kuten monessa muussakin asiassa, Suomi kuitenkin tulee luultavasti olemaan julistuksen periaatteiden omaksumisen suhteen integraation mallioppilas.

Bolognan periaatteiden toteuttamista vaikeuttavat tekijät

Tutkintorakenteen ja opintomitoitusjärjestelmän uudistaminen ovat muodollisesti helpompia toteuttaa kuin julistuksen muut periaatteet, koska ne ovat “teknisiä” uudistuksia. Mutta nekin voivat olla ongelmallisempia kuin päältä näyttää. Hyvä esimerkki on Italia, jossa toteutettu uudistusprosessi antaa viitteitä myös mahdollisista ongelmista muissa Euroopan maissa. Vaikka Italiassa on omaksuttu uudistuksen periaatteet, uudistus on ollut kaoottinen prosessi, jossa vanhat rakenteet ovat puettu uusien sääntöjen vaatimaan muotoon.

Gilberto Capanon (2002) mukaan syitä tilanteeseen on lähinnä kolme: taloudellisten resurssien puute, vanhojen akateemisten kulttuurien vastustus ja ko-ordinaatioinstrumenttien puute. Näistä tekijöistä kaksi ensimmäistä vaikuttavat yliopistojen asemaan kaikissa Euroopan maissa. Sen sijaan ko-ordinaatio voi onnistua paremmin maissa, joissa on keskitetty korkeakoulujärjestelmä (kuten Suomessa).

Uudistusten vaatimien taloudellisten resurssien puute ja akateemisten kulttuurien vastustus vaikuttavat uudistusprosessiin, koska prosessia ei ole juuri kytetty korkeakoulujen muuttuneeseen toimintaympäristöön. Tähän ovat vaikuttaneet ennen kaikkea (Goldsmith and Berndtson 2002; Levine 1997):

- yliopistojen pienentyneet resurssit perusopetuksessa
- rahoittajien vaatimukset entistä suuremmasta tehokkuudesta
- opiskelijamäärien kasvu
- osa-aikaisen opetushenkilöstön kasvu
- globalisoituvien työmarkkinoiden haasteet
- uuden tieto- ja viestintäteknologian haasteet.

Näihin kysymyksiin Bolognan prosessissa ei juurikaan ole puututtu (ks. kuitenkin Haug 1999). Näiden asioiden “unohtaminen” tekee kuitenkin muutoksen vaikeaksi, koska korkeakoulujen henkilöstö joutuu ne kuitenkin ottamaan huomioon uudistuksia suunniteltaessa. Samalla monet ryhmät pyrkivät ajamaan omia intressejään, mikä vuorostaan johtaa helposti status quon säilyttämiseen. Millään ryhmällä ei ole käytännössä mahdollisuuksia omien näkemystensä läpiviemiseen. Uudistuksista tuleekin usein juuri tämän vuoksi näennäisuudistuksia.

Tutkintojen luettavuus ja vertailtavuus

Näennäisuudistusten vaaroja voidaan eritellä Bolognan julistuksen eri periaatteiden osalta. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin periaatteista neljää. Ensiksi voidaan kysyä, mitä tutkintojen luettavuus ja vertailtavuus tarkoittavat? Luettavuus sinänsä on arvokas päämäärä, jos tavoitteena on erilaisten järjestelmien ymmärrettävyys. Mutta mitä tarkoitetaan tutkintojen vertailtavuudella? Sillä ei pitäisi tarkoittaa ainakaan tutkintojen samankaltaisuutta, mikä eräissä keskusteluissa tuntuu nousseen vertailtavuuden kriteeriksi.

Samankaltaisuuden esteenä on ensinnäkin se, että Euroopassa on selvästi kahdenlaisia tutkintoja jo kandidaattivaiheessa: pääainekekskeisiä ja monitieteisiä tutkintoja. Jälkimmäisissä pääaineen osuus vaihtelee, mutta on yleensä vähintään puolet vaadittavista tutkinnon kokonaisopintopisteistä. Suomi on itse asiassa poikkeus eräillä oppialoilla, koska ainakin

yhteiskuntatieteissä pääaineen osuus on maamme yliopistoissa pääsääntöisesti alle puolet tutkinnosta. Vaikka tämä ei sinänsä ole ongelma ja vastaa hyvin esimerkiksi Euroopan komission korostamaa tieteidenvälisyyden periaatetta yliopistojen toiminnassa (Commission 2003), se merkitsee, että suomalaiset opetussuunnitelmat useilla tieteenaloilla tulevat Bolognan prosessin jälkeenkin olemaan erilaisia kuin opetussuunnitelmat monissa muissa maissa.

Tilanne ei myöskään tule olemaan tutkintorakenteiden osalta välttämättä yhtenäinen. Alankomaissa on jo päätetty rakenteeksi 3+1 (joka malli on ollut käytössä Ruotsissa jo vuosia ja johon myös Belgiassa tunnutaan nyt päädyttävän). Koska näissä maissa maisterintutkinto on vain 240 opintopistettä, jo tämä rikkoo eurooppalaisen yhtenäisyyden tutkintojen samankaltaisuudesta. Englannissa on jopa väläytetty mahdollisuutta siirtyä 2-vuotisiin kandidaatintutkintoihin (vaikkakin tämä ehdotus lienee nyt unohdettu). Nämä esimerkit kuitenkin osoittavat, että Bolognan julistuksen suuntaviivoista huolimatta kansallisia linjauksia tulee Euroopassa edelleen olemaan myös uudistusten jälkeen.

Tutkintoja tulee olemaan vaikea verrata toisiinsa myös sen vuoksi, että opetusmenetelmissä on edelleen suuria eroja eri yliopistojen välillä. Kuvaavaa on, että tälläkin hetkellä tutkielmien pituus vaihtelee Euroopan eri maissa. Kandidaatintutkielma on esimerkiksi Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa määritelty 20-30 sivun pituiseksi opinnäytetyöksi. Sen sijaan Alankomaissa keskipituus on 50 sivua ja Italiassa tutkielmat saattavat olla jopa 200 sivua pitkiä. Toisaalta taas Suomessa ovat pro gradu-tutkielmat yleensä laajempia kuin esimerkiksi maisterintutkintoon vaadittavat tutkielmat Alankomaissa tai Britanniassa. Opinnäytetöiden pituus tuntuu olevan ainakin osittain riippuvainen opetuksen ja opetusmenetelmien luonteesta. Mitä vähemmän kurssimuotoista ja monimuotoista opetusta, sitä laajemmat opinnäytetyöt. Näin ilmeisesti yritetään paikata opetuksen puutteita.

Opintojen vertailtavuus ei tule olemaan ongelmatonta myöskään sen vuoksi, ettei ole mitään takeita siitä, että opintojen mitoitus eri yliopistoissa tulee todella vastaamaan toisiaan Bolognan julistuksen periaatteiden omaksumisen jälkeenkään. Tämä johtuu jo yliopistojen erilaisista vaatimustasoista, mutta myös siitä, että uudistukset voivat jälleen saada omat kansalliset erityispiirteensä. Italia on jälleen hyvä esimerkki. Sikäläisen korkeakoulu-

uudistuksen jälkeen opintopisteet lasketaan 1500 tunnin vuotuisen opiskelijoiden työpanoksen mukaan, jolloin yksi piste = 25 työtuntia. Yliopistot voivat myös itse lisätä tai vähentää opintopisteeseen vaadittavaa työaikaa 20 prosentilla. Voikin kysyä, miten italialaiset opintopisteet tulevaisuudessa muutetaan suomalaisiksi?

Viides opintojen vertailtavuutta vaikeuttava seikka on se, että yliopistoihin on koko ajan kehittymässä entistä kirjavampaa kurssitarjontaa. Tästä on jälleen esimerkkejä maista, joissa Bolognan siivittämä uudistusprosessi on edennyt pidemmälle kuin Suomessa. Vanhoille kursseille, opintojaksoille ja jopa oppiaineille on keksitty uusia houkuttelevia nimiä, joilla on ollut tarkoitus lisätä oppiaineen kiinnostavuutta opiskelijoiden silmissä. Kurssien sisältö ei sen sijaan ole juurikaan muuttunut aikaisemmasta.

Nämä esimerkit osoittavat, että on tärkeää pyrkiä vertaamaan eri oppiaineiden sisältöä eri yliopistoissa, mutta tavoitteeksi ei edes kannata ottaa tutkintojen samankaltaisuutta. Juuri ajatus samankaltaisuudesta aiheuttaa näennäisuudistuksia, jossa tutkintojen ja opintojen ymmärrettävyys itse asiassa vaikeutuu. Olisikin pyrittävä rehellisesti tutkintojen erilaisuuteen, mikä tekisi niiden vertailun helpommaksi kuin näennäinen samankaltaisuus.

Kaksiportainen tutkintojärjestelmä

Suurin vaara tutkintorakenteen uudistamisessa on, että kandidaatintutkintoa ja maisterintutkintoa ei tulla erottamaan toisistaan kunnolla. Italia on tässäkin hyvä esimerkki. Siellä Laurea (kandidaatti) ja Laurea Specialista (maisteri) eivät ole toisistaan uudistuksen jälkeenkään erillisiä tutkintoja, vaan kandidaatintutkinto nähdään osana maisterintutkintoa (Capano 2002).

Suomessakin on merkkejä siitä, että meillä voidaan ajautua samaan tilanteeseen. Syynä on sinänsä perusteltu huoli koulutustason laskusta. Varsinkin humanistis-yhteiskuntatieteellisten aineiden kannalta voi kysyä, minkätasoinen tutkinnon voi näissä oppiaineissa suorittaa kolmessa vuodessa? Tässä mielessä on sinänsä hyvä, että Suomessa on asetettu tavoitteeksi, että suurin osa opiskelijoista edelleen suorittaa maisterintutkinnon. Tämä ei kuitenkaan saisi merkitä, että unohtetaan kahden tutkinnon logiikka. Näin on vaarassa käydä, jos esimerkiksi opiskelijoiden sallitaan osallistua maisteriopintoihin, vaikka he eivät vielä olisi

kandidaatintutkintoa suorittaneetkaan.

On muistettava, että kolmivuotinen kandidaatintutkinto voi tarjota: a) mahdollisuuden vaihtaa alaa, b) mahdollisuuden vaihtaa yliopistoa (kotimaassa, ulkomaille), c) mahdollisuuden pitää tauko opinnoissa tai d) akateemisen tutkinnon opiskelijoille, jotka muuten keskeyttäisivät opintonsa.

Jotta tutkinnosta olisi näiden seikkojen vuoksi oleellista hyötyä, pitää sen olla vahva oma kokonaisuutensa. Jos se nähdään ainoastaan osana maisterintutkintoa, mikään ei tule oleellisesti muuttumaan nykyisestä tilanteesta.

Opintojen mitoitussjärjestelmä

On myös mahdollista, että ECTS-järjestelmän kaltaiseen 60 opintopisteen vuotuisen suoritusjärjestelmään siirtyminen ei muuta mitään nykyisestä tilanteesta.

Tällä hetkellä Euroopassa on olemassa ainakin kolme erilaista opintojen mitoitussjärjestelmää:

- 1) opintopisteet perustuvat opiskelijoiden työtunteihin (esim. kuten Suomessa: 1 ov = 40 tuntia opiskelua)
- 2) opiskelijoiden odotetaan suorittavan tietty määrä kursseja lukuvuodessa. Nämä muodostavat sitten vaaditun vuotuisen opintopistemäärän, samalla kun opintoihin käytettävissä olevien lukukausien määrä on rajoitettu
- 3) kontaktiopetuksen määrää pidetään kurssien mitoituksen perustana.

Lisäksi on edelleen järjestelmiä, joissa ei ole mitään muodollista opintojen pisteytysjärjestelmää. Opiskelijoiden odotetaan suorittavan tietty määrä kursseja, joiden vaatimaa työpanosta ei edes pyritä mittaamaan.

Bolognan julistuksen vaatimus ECTS-järjestelmän kaltaisen opintojen mitoitussjärjestelmän omaksumisesta perustuu edellisistä vaihtoehdoista toiseen: lukuvuoden opintojen määrä on 60 opintopistettä. Järjestelmä on yhteensopiva ensimmäisen järjestelmän kanssa, mutta taustalla on kuitenkin selvä ideologinen ero. Lukuvuoden opinnot pitäisi näet suunnitella siten, että ne

on todella mahdollista suorittaa vuodessa. Tämä merkitsee kurssimaisempaa opetussuunnitelmaa ja sivuaineiden parempaa sitomista pääaineen opintoihin. Pääaine-sivuaine-problematiikkaan pitäisikin Suomessa kiinnittää paljon enemmän huomiota kuin tähän asti on tehty. Myös sen vuoksi, että eurooppalaiset tutkinnot (kuten edellä todettiin) poikkeavat toisistaan pääainokeskeisyyden suhteen.

Suomessa uuden järjestelmän toteuttaminen voi tuottaa vaikeuksia. Korkeakouluissa on totuttu nyt käytössä oleviin opintoviikkoihin. Ne ovat opintojen perustana äärimmäisen joustavia. Joustavuudessaan ne tekevät tavoiteltavan vuotuisen opintojen määrän saavuttamisen kuitenkin usein vaikeaksi. Ongelmana ei niinkään ole pääaineen opinnot, vaan pääaineen ja sivuaineiden yhteensovittaminen. Ei ole myöskään mitään takeita siitä, että henkilökohtaisten opintosuunnitelmien käyttöönotto ratkaisisi tämän ongelman. Henkilökohtaiset opintosuunnitelmat voivat päinvastoin tehdä järjestelmästä entistä toimimattomamman, koska äärimmilleen vietyä yksilöllistä opiskelua ei ole yliopistojen käytössä olevilla nykyresursseilla mahdollista ohjata, eikä myöskään kaikille erilaisille opiskeluvaihtoehdoille ole mahdollista järjestää sujuvaa 60 opintopisteen vuosittaista suoritusmahdollisuutta.

Opiskelija- ja opettajavaihto

Bolognan julistuksen vaatimus laajasta opiskelijavaihdosta osana kolmivuotista kandidaatintutkintoa on jo nyt koettu eräissä Euroopan maissa ongelmalliseksi. Esimerkiksi Alankomaissa keskustellaan vakavasti siitä, voidaanko opiskelijoita enää lähettää opiskelemaan ulkomaisiin yliopistoihin, koska kolmen vuoden ohjelmassa sille ei nähdä olevan tilaa. Jo yhden lukukauden, puhumattakaan koko lukuvuoden, opiskelu toisessa yliopistossa merkitsee, että tutkinnosta tulee pakostakin kahden yliopiston tutkinto, kuitenkin ilman muodollista tunnustusta ja suunnittelemtomana.

Vaikka tulevaisuudessa yliopistojen yhteiset tutkinnot (joint degrees) varmasti tulevat lisääntymään, nykyinen opiskelijavaihto on vielä kaukana tästä tavoitteesta. Vuosi sitten toteutetun eurooppalaisille valtio-opin laitoksille suunnatun kyselyn tulosten mukaan, useissa yliopistoissa opiskelijavaihtoa pidetään sinänsä hyödyllisenä. Samalla kuitenkin tunnustetaan, että vaihdosta on tullut lähinnä väline eurooppalaisen identiteetin luomiseen. Se ei ole

johtanut tehokkaaseen oman oppiaineen opiskeluun jonkun muun maan yliopistossa. Opiskelijavaihtoon kaivataankin parempaa suunnittelua ja kiinteämpiä vaihtosuhteita (Berndtson 2003).

Ei ole myöskään mikään salaisuus, että yksi opiskelijavaihdon suurimpia ongelmia on vaihdon maa(yliopisto)kohtainen epätasapaino. Iso-Britannia on yksi esimerkki. Sikäläisissä yliopistoissa opiskelee tälläkin hetkellä kaksi kertaa niin paljon vaihto-opiskelijoita kuin mitä brittiläiset yliopistot lähettävät muiden maiden korkeakouluihin. Toisaalta esimerkiksi Keski- ja Itä-Euroopan maiden suosio vaihdon kohteena ei vielääkään ole kovin hyvä (vaikka paranemaan päin). Opiskelijavaihdon tasapainoon vaikuttavat ennen kaikkea yleinen korkeakoulupolitiikka ja opiskelijakulttuuri eri maissa. Näitä on kuitenkin erittäin vaikea muuttaa..

Toisaalta eurooppalaisten yliopistojen välinen opettajavaihto ei ole kehittynyt kovin hyvin. Tällä hetkellä ei ole myöskään näköpiirissä mitään sellaisia tekijöitä, jotka lisääisivät opettajavaihdon houkuttelevuutta. Edellä viitatus kyselyn tulosten mukaan useat laitokset näkevät opettajavaihdon esteinä ennen kaikkea taloudellisten resurssien puutteen sekä myös sen, että opettajien aika ei yksinkertaisesti riitä opettajavaihtoon osallistumiseen. Näihin ongelmiin on vaikea keksiä hyviä ratkaisuja yliopistojen nykyisessä taloudellisessa tilanteessa.

Opiskelija- ja opettajavaihdon ongelmiin olisikin paneuduttava paljon systemaattisemmin kuin mitä tähän asti on tehty. Bolognan julistuksen vaatimus vaihdon lisäämisestä uhkaa muuten kääntyä itseään vastaan.

Lopuksi

Edellä esitetyistä kriittisistä huomioista huolimatta Bolognan julistuksen periaatteissa on paljon hyvää. Oikein toteutettuna prosessi lisää eurooppalaisten tutkintojen ja eri yliopistojen kurssien vertailtavuutta, tutkintorakenteen uudistaminen tuo jäntevyyttä eurooppalaiseen korkeakoulupolitiikkaan ja uusi opintopistejärjestelmä luo joustavuutta vaihto-opiskeluun (mikä osaltaan lisää myös tutkintojen vertailtavuutta). Liikkuvuuden lisääntymisessä on myös monia muita hyviä puolia, jos opiskelijavaihto suunnitellaan nykyistä paremmin ja myös

opettajien liikkuvuudelle luodaan paremmat olosuhteet. Ongelmat täytyy kuitenkin tiedostaa ja uudistukset suunnitella hyvin. Päämääränä ei ole julistuksen periaatteiden toteuttaminen sinänsä, vaan nämä periaatteet täytyy nähdä välineiksi korkeatasoisen eurooppalaisen yliopisto-opetuksen kehittämisessä.

Uudistustyössä olisikin pidettävä huolta ainakin seuraavista seikoista:

- 1) vaatimus tutkintojen luettavuudesta ja vertailtavuudesta ei saa merkitä, että tutkinnoissa pyritään niiden samankaltaisuuteen. On tärkeämpää pyrkiä tutkintojen läpinäkyvyyteen, jossa erot eri yliopistojen tutkintojen sisällön suhteen tuodaan selvästi esiin
- 2) kandidaatintutkinto ja maisterintutkinto on pystyttävä selvästi erottamaan toisistaan
- 3) pääaineen ja sivuaineiden keskinäinen suhde on opetussuunnitelmassa mietittävä yhtenä kokonaisuutena
- 4) lisääntyvä opiskelijavaihto on otettava huomioon jo opetussuunnitelmia laadittaessa ja ulkomailla suoritettaville opinnoille on varattava oma paikkansa opetussuunnitelmassa. Tämä merkitsee myös opiskelijavaihdon nykyistä parempaa suunnittelua.

Esitetyt neljä vaatimusta liittyvät suoraan Bolognan julistuksen neljään ensimmäiseen periaatteeseen. Kahta julistuksen periaatteista ei tässä yhteydessä ole käsitelty lainkaan. Opetuksen laatu ja opetuksen eurooppalainen ulottuvuus ovat tärkeitä asioita. Molemmat ovat myös siksi monimutkaisia asioita, että niiden käsitteleminen on syytä jättää toiseen yhteyteen.

Lähteet

The Berlin Communiqué (2003). Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers Responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003.

Berndtson, Erkki (2003). Student and Teacher Mobility in Europe: Opinions and Attitudes among European Political Scientists. A report for the European Commission. epsNet 2003.

Capano, Giliberto (2002). Implementing the Bologna Declaration in Italian Universities. European Political Science 1:3.

Commission of the European Communities (2003). The Role of the Universities in the Europe of Knowledge. COM (2003) 58 Final. Brussels, 05.02.2003.

Goldsmith, Mike and Berndtson, Erkki (2002). Teaching Challenges for Political Science in Europe. *European Political Science* 1:3.

Haug, Guy (1999). Trends and Issues in Learning Structures in Higher Education in Europe. Final version - revised after the Bologna meeting of 18-19 June 1999. Confederation of European Rectors' Conferences (<http://www.rks.dk/trends3.htm>, luettu 30.5.2000)

Levine, Arthur (1997). How the Academic Profession is Changing, *Daedalus* 126:4.

The Prague Communiqué (2001). Towards the European Higher Education Area. Policy and Reform of Higher Education, Inter-University Cooperation, Academic Recognition and Mobility. Communiqué of the Meeting of European Ministers in Charge of Higher Education, Prague, 19 May 2001.

The Sorbonne Declaration (1998). Joint Declaration on Harmonisation of the Architecture of the European Higher Education System, Paris, the Sorbonne, May 25, 1998.

Tauch, Christian (2002). Master Degrees in the European Higher Education Area, in Christian Tauch and Andrejs Rauvargers, Survey on Master Degrees and Joint Degrees in Europe. European University Association.